

منحصر دانستن تعالیم عرفانی در افرادی خاص با حکمت الهی ناسازگار است

عرفان جزء عالی‌ترین مراتب کمال بشری بوده و خداوند انسان‌ها را برای کمال خلق کرده است و این‌که برخی تعالیم عرفانی را جزء اسرار مگوی عالم تلقی می‌کنند، تصویری نادرست و با حکمت خداوند ناسازگار است.

عرفان جزء عالی‌ترین مراتب کمال بشری بوده و خداوند انسان‌ها را برای کمال خلق کرده است و این‌که برخی تعالیم عرفانی را جزء اسرار مگوی عالم تلقی می‌کنند، تصویری نادرست و با حکمت خداوند ناسازگار است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، حجت‌الاسلام والمسلمین محمدمهدی نادری قمی، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، در چهارمین نشست از سلسله نشست‌های سومین جشنواره مطالعات قرآنی دانشجویان کشور با عنوان «#171 بررسی شاخص‌های عرفان اسلامی» اظهار کرد: روشن است که مقصود از عرفان در این بحث عبارت از ادراک شهودی نسبت به حقیقت عالم است که در رأس حقایق عالم ذات اقدس خداوند متعال قرار دارد و بنابراین، در اوج عرفان، ادراک شهودی خداوند متعال اتفاق می‌افتد.

وی با بیان این‌که البته چیهستی حقیقت عرفان و همانندی یا تفاوت آن با علم حضوری، از سوی اهل نظر مورد بحث و بررسی قرار گرفته است، افزود: اجمالاً آنچه که در آیات، روایات و منابع اسلامی ریشه دارد، همین بحث رؤیت شهودی و ادراک بلاواسطه است و در قرآن و روایات ما به اصطلاح «#171 علم حضوری» اشاره نشده است.

نادری قمی در تشریح این مطلب ادامه داد: بنابراین مرادف بودن اصطلاح علم حضوری – که بیشتر در میان فلاسفه رایج است – با مفهوم رؤیت که در کلام شریف امیرالمؤمنین(ع) درباره رؤیت آمده، محل سؤال است. وقتی از آن حضرت سؤال می‌شود که «#171 آیا خدایی را که می‌پرستی دیده‌ای؟» پاسخ می‌دهند که مگر می‌شود خدایی را بپرستم که ندیده‌ام. ایشان در کلام خود تعبیر رؤیت را به کار می‌برند.

وی با بیان این‌که مصادیقی چون حدیث شریف «#171 من عرف نفسه فقد عرف ربه» ناظر به ریشه‌دار بودن عرفان در اسلام است و مشتقات «#171 عرف» در منابع اسلامی (قرآن و روایات) به کار رفته است، اضافه کرد: همچنین مفاهیمی چون قرب، شهود و... در منابع اسلامی برای چنین معرفتی به کار رفته‌اند. در ادراک شهودی حقایق عالم، وجود اقدس الهی در رأس قرار دارد و بلکه بر اساس تعبیرات عرفانی، همه حقیقت عالم ذات اقدس متعال است و تمام امور دیگر جلوه یا جلوه‌های از این ذات یگانه‌اند و اساساً دوگانگی وجود ندارد که البته انسان با توصیف نمی‌تواند به اصل این ادراک شهودی و کیفیت آن پی ببرد.

عرفان ناب/عرفان بدلی

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) بیان کرد: مقدمه دیگر که ضرورت این بحث را روشن می‌کند این است که به عنوان مثال، هیچ‌کس تاکنون به سبب کم‌ارزش بودن فلز آهن با آهن بدلی مواجه نشده است. تقلب و بدلی‌جات در چیزهایی معنا پیدا می‌کند که با ارزش باشند و اشیاء بدلی به دلیل خریداری که دارند، اقسام بدلی نیز پیدا می‌کنند که عرفان نیز به دلیل جاذبه خاص خود، از همین مقوله است.

وی با اشاره به این‌که دستیابی به عرفان – اگر نگوئیم برترین کمالی است که ممکن است برای کسی ایجاد شود – حداقل یکی از برترین کمالاتی است که انسان می‌تواند بدان دست یابد و ندرت وجودش، دلیل بر ارزش اوست. به دلیل همین ارزشمند بودن است که افرادی وسوسه شده و درصدد عرضه عرفان‌های بدلی، تقلبی و دوغین خود به دیگران به جای عرفان راستین برمی‌آیند و متأسفانه تجربه تاریخی نشان داده است که بسیاری از آنان در این زمینه موفق بوده‌اند.

نادری قمی:

اگر مهم‌ترین و اساسی‌ترین آموزه دینی مسیحیت و یهودیت یعنی توحید، این چنین دستخوش انحراف شود، چگونه می‌توان توقع داشت که در آموزه‌های عرفانی ادیان این اتفاق رخ نداده باشد. اسلام ما نیز که بعد از آن ادیان واقع شده، از این امر مستثنی نیست؛ به‌ویژه آن‌که کسانی از یهودیان و مسیحیان که اسلام آورده‌اند، رسوبات انحرافی این ادیان را در فرهنگ اسلامی وارد کرده‌اند این محقق و پژوهشگر پس از بیان این مقدمه گفت: بنابراین ضروری است تا با تکیه بر معیارها و شاخص‌هایی خاص تشخیص دهیم که ادعای یک مدعی صحیح است یا از سنخ دروغین و بدلی است. وقتی قرآن درباره خود می‌گوید که اصل این کتاب به گونه‌ای

است که گرچه سراسر نور و رحمت و هدایت است، اما افرادی اگر به سراغ آن بیایند، غیر از خسران بهره‌ای نخواهند برد: ﴿وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ (اسراء/82). عرفان نیز چنین است و ما نباید گمان کنیم که اگر در جایی خوان عرفان گسترده‌اند، حتماً به جهت نام عرفان فایده‌ای بر آن مترتب است.

وی خاطرنشان کرد: ممکن است تحت لوا و نام عرفان ضررهای جبران‌ناپذیری به ما وارد شود و هنگامی بیدار شویم که دیر شده باشد. از سوی دیگر عرفان و مباحث عرفانی در جوامع بشری پیشینه دور و درازی دارد و اختصاص به اسلام ندارد. قبل از اسلام در مسیحیت، یهودیت، بودیسم و... مباحث عرفانی به چشم می‌خورد که همه در این عنصر اشتراك دارند که مدعی‌اند اگر از این طریق سیر کنید، سلوک شما به درک بلافاصله حقایق عالم یا همان رؤیت و شهود منجر خواهد شد.

رسوبات عقاید تازه‌مسلمانان در عرفان اسلامی

نادری قمی با بیان این‌که در بین این عرفان‌های مختلف، اختلافات متعددی نیز وجود دارد، تصریح کرد: بسیاری از آنان ترك دنیا و مادیات و شهوات و لذات را شرط نیل به مقامات عرفانی می‌دانند. عبّاد بنی‌اسرائیل و رهبانان مسیحی مدعی‌اند که رسیدن به آن معرفت شهودی و رؤیت حقایق، تنها با عزلت‌نشینی و گوشه‌گیری از مردم و اجتناب از لذایذ دنیوی امکان‌پذیر است.

وی افزود: البته اصل تعالیم عرفانی در ادیان آسمانی وجود داشته‌اند، اما همچنان‌که می‌دانیم، مهم‌ترین آموزه‌های این ادیان دچار انحراف شده‌اند. برای مثال، توحید به عنوان مهم‌ترین آموزه عقیدتی، در مسیحیت دستخوش تحریف تثلیث شده است، در حالی‌که قطعاً در تعالیم حضرت مسیح(ع) چنین چیزی وجود نداشته است. در یهودیت نیز آموزه توحید تحریف شده و مضامین غریب موجود در کتاب مقدس(مانند کشتی گرفتن یعقوب با خداوند!) از جمله این تحریفات است.

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) اظهار کرد: اگر مهم‌ترین و اساسی‌ترین آموزه دینی یعنی توحید، این چنین دستخوش انحراف شود، چگونه می‌توان توقع داشت که در آموزه‌های عرفانی ادیان این اتفاق رخ نداده باشد. اسلام ما نیز که بعد از آن ادیان واقع شده، از این امر مستثنی نیست؛ به‌ویژه آن‌که کسانی از یهودیان و مسیحیان که اسلام آورده‌اند، رسوبات انحرافی یهودیت و مسیحیت را در فرهنگ اسلامی وارد کرده‌اند.

وی ادامه داد: از همین روست که با وجود تأکید پیامبر(ص) مبنی بر پرهیز از رهبانیت، گوشه‌نشینی، چله‌نشینی و... و توصیه ایشان به اختلاط و آمیزش با مردم در اجتماع و در عین حال، خدا را دیدن و خدایی شدن، به تدریج عقاید خاصی، بر خلاف توصیه و تأکید پیامبر(ص) در جامعه اسلامی پیدا و به عنوان عرفان اصیل نیز معرفی شده‌اند. پس از ریشه‌یابی دقیق فکری این عقاید مشاهده می‌کنیم که همان باقیمانده‌های فکری رسوبات یهودیت و مسیحیت است که توسط یهودیان یا مسیحیان تازه‌مسلمان در دین اسلام وارد شده و متأسفانه در طول تاریخ اسلام، کم‌کم به عنوان مطالب مسلم و حقیقی اسلام معرفی شده است.

شیطان و عرفان‌های دروغین

این محقق و پژوهشگر عنوان کرد: از سوی دیگر باید توجه داشته باشیم که شیطان نیز در این معرکه نقش مهمی ایفا می‌کند و اساساً دو قطب این دعوای خیر و شر و حق و باطل از ابتدا تا انتهای تاریخ، خدا و شیطان بوده‌اند. سرپرست و ولی انسان‌های الهی «الله؛ و ولی کسانی که در راه باطل گام برمی‌دارند، شیطان است که از همان ابتدای خلقت، دشمن قسم‌خورده ماست و سوگند به گمراه کردن انسان‌ها خورده است.

نادری قمی با بیان این‌که شیطان از هر راهی به دنبال اغوا و گمراهی نسل بشر است و یکی از راه‌های مهم در گمراهی بشر، همین عرفان‌های دروغین و بدلی است، ادامه داد: به همین دلیل، شیطان نیز در این عرصه بسیار تأثیرگذار است تا این عرفان‌های دروغین و بدلی به عنوان عرفان‌های راستین معرفی شود و عده‌ای از راه حق گمراه شده و به سرمنزل مقصود و سعادت که برای آنها در نظر گرفته شده است، نرسند.

منحصر دانستن عرفان در افرادی خاص با حکمت الهی ناسازگار است

وی تصریح کرد: نکته دیگر درباره تصور غلطی است که عرفان اصیل و راستین را جزء اسرار مگوی عالم تلقی می‌کند که انسان برای دستیابی به آن، باید بسیار صلاحیت و اهلیت پیدا کند و وقتی به مراتب بالای اهلیت دست یافت، کسانی اصل تعالیم عرفان را به وی می‌گویند و قبل از آن راهی به آن نیست. بدین معنا که تعالیم عرفانی را جزء رموز و اسرار عالم می‌دانند که جز برای اهلش نگفته‌اند و نخواهند گفت.

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره):

اگر عرفان جزء عالی‌ترین مراتب کمال بشری است و خداوند انسان‌ها را برای کمال خلق کرده، چگونه ممکن است که نسخه کمال را از او دریغ کند و تنها در اختیار عده معدودی قرار دهد؟ این امر با حکمت خداوند متعال سازگار نیست و نسخه کمال نباید در پست و تاریک‌خانه‌ای، برای عده‌ای خاص گفته شود

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) این برداشت و تلقی را کاملاً غلط و انحرافی دانست و گفت: عرفان اگر بالاترین کمال انسانی نباشد، قطعاً یکی از بالاترین کمالات انسانی و از عالی‌ترین مراتبی است که هر انسانی می‌تواند بدان دست یابد و آن همانا ادراک شهودی خداوند متعال و رؤیت قلبی و حضوری ذات اقدس متعال و متعلقات آن ذات اقدس و حقایق عالم است.

وی تشریح کرد: اگر عرفان جزء عالی‌ترین مراتب کمال بشری است و خداوند انسان‌ها را برای کمال خلق کرده، چگونه ممکن است که نسخه کمال را از او دریغ کند و تنها در اختیار عده معدودی قرار دهد؟ این امر با حکمت خداوند متعال سازگار نیست و نسخه کمال نباید در پست و تاریک‌خانه‌ای، برای عده‌ای خاص گفته شود و اکثریت مردم و انسان‌ها از دریافت آن نسخه محروم بمانند.

نادری قمی ادامه داد: آن نسخه باید تدریس عمومی شود تا نقض غرض و خلاف حکمت الهی لازم نیاید. بنابراین عرفان اصیل و راستین اسرار مگو نیست و مسیر عرفان در اختیار همگان است و سلوک و در مسیر افتادن به همت افراد بستگی دارد. اینگونه نیست که اصل معرفی مسیر، مخفیانه صورت گرفته باشد و برای مثال امیرالمؤمنین(ع) تنها به کمیل و امام صادق(ع) به جابر بن یزید جعفی که از اصحاب سرّ ائمه(ع) بوده‌اند، گفته باشند و به دیگران چیزی نگفته باشند.

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) خاطرنشان کرد: قطعاً اصل عرفان در همان تعالیمی که در اختیار ماست، وجود دارد. به همه ما گفته شده که راستگویی پیشه کنید و مراقب چشم و گوش خود باشید، ... ، نماز اول وقت بخوانید و برای رسیدن به 171#مقام محمود؛ نماز شب بخوانید، اما این بستگی به خود ما دارد که به این تعالیم تاچه حد عمل کنیم. بنابراین دستورات گفته شده و اسرار مگویی وجود ندارد و اتفاقاً عرفان اصیل و حقیقی، چیزی است که در دسترس همگان قرار دارد و همه می‌توانند بدان برسند.